

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

**PROGRAM LESNÍ PEDAGOGIKY
PŘIPRAVENÝ NA MÍRU POTŘEBÁM
1. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

Bakalářský projekt

Autor: René Kulhan

Vedoucí práce: Mgr. Alice Košárková, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracovávání bakalářské práce čerpal, řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci 31. 3. 2023

.....

René Kulhan

Děkuji všem, kteří mi pomohli na cestě k realizaci bakalářské práce. Zejména děkuji vedoucí práce Mgr. Alici Košárkové, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích. Poděkování patří všem, kteří mi věnovali čas a podělili se se mnou o své zkušenosti, názor a informace potřebné k tématu práce. Velké díky vyjadřuji mé rodině a přátelům, kteří mi byli podporou po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1 Cílová skupina	8
1.1 Charakteristika cílové skupiny	8
1.2 Zdůvodnění volby dané cílové skupiny	9
1.3 Význam projektu pro cílovou skupinu	10
2 Realizátor lesní pedagogiky	11
2.1 Realizátor projektu	11
2.2 Lesní pedagogika	12
2.2.1 Lesní pedagogika v České republice	12
2.3 Profil lesního pedagoga.....	13
2.4 Vzájemná provázanost lesní a zážitkové pedagogiky	14
3 Podrobný popis projektu	16
3.1 Charakteristika projektu	16
3.2 Potřebnost projektu	16
3.3 SWOT analýza	17
3.3.1 Komentář ke SWOT analýze	17
3.3.2 Zhodnocení SWOT analýzy.....	19
3.4 Přínos a potřebnost projektu.....	20
3.5 Nepřímý přínos a efekt projektu	21
3.6 Potřebnost projektu v návaznosti na sociálně pedagogickou teorii	22
3.7 Etické aspekty projektu	23
4 Projektový program	25
4.1 Záměr projektového programu.....	25
4.2 Cíle projektového programu	25
4.3 Harmonogram projektového programu.....	26
4.4 Průběh projektového programu.....	26

4.4.1	Úvodní kruh a rozdělení na skupiny	27
4.4.2	Jehličnaté stromy podle hmatu	29
4.4.3	Svačina.....	31
4.4.4	Zrcadlová stezka	32
4.4.5	Lesní pexeso	34
4.4.6	Poznej svůj strom.....	36
4.4.7	Domečky skřítků jehličnatého lesa	38
4.5	Organizačně technické zabezpečení projektu	40
4.5.1	Organizační zajištění a rozpočet	41
	Závěr	44
	Seznam použitých zdrojů.....	46
	Přílohy.....	49

Úvod

Jako praktický lesník se při svém povolání nemohu vyhnout práci s veřejností, neboť les je místem, kam v České republice může každý. Les mimo svou produkční funkci přináší široké spektrum funkcí mimoprodukčních, pro které je člověkem v různé míře vyhledáván, ať již jde o rekreaci a odpočinek, sběr lesních plodů či sportovní aktivity. Využití lesa lidmi je v poslední době stále větší. Rozšiřují se sítě turistických, naučných a sportovních stezek, lesní cesty se při sněhové pokrývce mění v běžkařské trasy. Význam lesa v hustě osídlené krajině roste, neboť zde zůstává jako nejpřirozenější životní prostor. Dobře nastavená komunikace dává lesnickému sektoru příležitost představit v rámci sociálních interakcí význam své činnosti, její namáhavost, a především její propojení s požadavky kladenými na zachování všech funkcí lesa, aby mohl sloužit každému.

Bakalářský projekt řeší návrh jednodenního programu pro 3. třídu základní školy stojícího na základech lesní pedagogiky – jednoho z možných informačních kanálů, který lesníci pro práci s veřejností začali používat a jehož prostřednictvím se snaží laikům představovat les a lesníky. Akcí lesní pedagogiky se běžně účastní třídní kolektivy základních škol, čímž se dětem dostává příležitosti kontaktu s lesním prostředím, lesníkem, novými vědomostmi a zkušenostmi.

Při vedení akcí lesní pedagogiky jsem se stále častěji setkával se zájmem pedagogů o program šitý na míru, který by přirozeně zapadal do vyučovaných témat a u nějž by již dopředu věděli, že pro ně bude pedagogicky uchopitelný. Takto koncipovaný požadavek přinesl potřebu zpracovat program lesní pedagogiky tak, aby byl provázaný s vyučovaným tématem, odpovídal výchovně vzdělávacím cílům a rozvíjel dané kompetence v návaznosti na související vzdělávací oblasti. Cílem projektu je tedy tento požadavek naplnit a neodchýlit se od hlavních myšlenek lesní pedagogiky.

Pro sestavení programu je v bakalářském projektu nejprve zpracován teoretický základ specifikující cílovou skupinu, poskytovatele i samotnou lesní pedagogiku, včetně její vazby na pedagogiku zážitkovou. Je představen konkrétní návrh programu z pohledu jeho obecné charakteristiky, přínosu a potřebnosti. Analýzou zpracovanou z pohledu lesnického subjektu je nastaveno zrcadlo pro tuto oblast práce s veřejností. Současně jsou shrnuty nepřímé přínosy projektu, jeho vazba k pedagogice sociální a je představen nutný legislativní rámec z oblasti ochrany autorských práv a osobních údajů.

Konkrétní návrh je věnován jednodennímu programu pro 3. třídu základní školy, sestavenému v principech představených teoretickým základem. Zvolené aktivity rozvíjející znalostní, smyslovou i tvořivou složku jsou samostatně detailně rozpracovány, aby bylo možné bakalářský projekt kdykoliv využít a současně aby sami pedagogové zhodnotili jeho úroveň a podle ní ho následně zařadili do výchovně vzdělávacího procesu. Projekt je zakončen přehledem organizačních, časových a finančních aspektů.

1 Cílová skupina

Cílovou skupinou bakalářského projektu jsou žáci 3. tříd základních škol, v jejichž vzdělávacím programu je zařazen vyučovací předmět Prvouka s tematickou náplní „Člověk a jeho svět“.

1.1 Charakteristika cílové skupiny

Žáci 3. třídy se nachází dle členění představeného Vágnerovou (2000) v přelomu raného školního věku, tj. přibližně od 6-7 let do 8-9 let, a středního školního věku, tj. 8-9 let do 11-12 let. Prošli si změnou životní situace, tj. nástupem do školy ve spojení s novou společenskou rolí, a změnami vývojovými. Vytvořil se u nich vztah ke škole. Jak uvádí Langmeier s Krejčířovou (2021) období je charakterizované strážlivým realismem, zaměřením na to, co je, jak to je, a především, jak je to doopravdy. Vágnerová (2000) jasně sděluje, že děti v raném školním období začínají uvažovat zcela jiným způsobem – logicky. U dětí v tomto období je přítomna velká chuť věci prozkoumat, nevnímat okolí jako celek, ale všimnout si částí. Svět dítěte se „rozšiřuje v prostoru i v čase“ (Langmeier, 2021, s. 121). Významného zlepšení dosahuje hrubá i jemná motorika za současného soustavného vývoje smyslového vnímání. Zásadně se zlepšuje také pozornost a vytrvalost.

Dle Palenčárové a Šebesty (2006) velkého rozvoje doznává slovní zásoba i sama řeč, a to nejen v rychlém rozšiřování samotné slovní zásoby, ale i ve zlepšení vyjádření svých myšlenek. Paměť se stává stabilnější a děti tak dokáží mnohem lépe reprodukovat naučené. Postupně se objevují záměrné paměťové strategie. Zvyšuje se odolnost vůči zátěži a prodlužuje se doba soustředění se na zvolené činnosti. V oblasti emocí, ač rozdílně v závislosti na konkrétních sociálních zkušenostech dětí, začínají děti rozumět ambivalentním prožitkům. Dochází k postupné stabilizaci sociálních norem morálního jednání. Děti již dokáží samy označit jednání za správné či nesprávné, což naplňuje Piagetem definovanou autonomní etapu vývoje morálky (Piaget, 1997). U dětí dochází ke zvnitřnění role žáka a poznání komplementární role učitele. Socializační proces se rozvíjí ve složce osvojování sociálních rolí a v upevňování společenských – mužsko ženských – očekávání. Langmeier (2021) u dětí z této skupiny vnímá jasně schopnost stále delší dobu konat činnosti vyplývající převážně z vnějších požadavků než z vlastních přání. Postupně tak děti vrůstají do světa práce.

V přelomovém období, jak bylo výše naznačeno v rovině přijímání sociálních rolí, se začíná podle Vágnerové (2000) významně projevovat identita dítěte stojící na identitě rodinné, s přibývajícím významem identity k určité vrstevnické skupině. Důležitým se stává uvědomění si originality a stability vlastní identity. V této spojitosti je momentem stojícím za povšimnutí Eriksonem (2022) k tomuto vývojovému období představená dětská absorpce hodnotových kritériích, hrozící přílišnou konformitou. Důležitost dobrého vedení školního i mimoškolního vzdělávacího procesu je evidentní.

Ve vztahu k výše uvedenému je nutné znovu zdůraznit roli učitele, který se pro dítě ve školním prostředí stal novou autoritou. Vytvořením správné vazby na učitele je u dítěte vyvolán pocit jistoty a bezpečí, tolik potřebný v prostředí školy, které do dětského světa vstoupilo jako nové a neznámé. Postupným přechodem do středního školního věku je dítě na prostředí školy adaptováno se současným přijetím norem chování. Učitel je postupně vnímán jako autorita. Důležitým momentem se stává dodržování předem daných pravidel, které mohou být dětmi akceptovány jako spravedlivé. Nedůslednost a porušování pravidel důvěru výrazně naruší. S tím přímo souvisí rozvoj kritičnosti.

V období 3. třídy nabývá na významu pozitivní hodnocení podporující sebedůvěru dítěte. Vágnerová (2000) k tomu zmiňuje Eriksona, který toto období definuje jako fázi píce a snaživosti směřující k potvrzení vlastních kompetencí. Jako hlavní prvek hodnocení je v současnosti chápán školní výkon a získávané známky.

1.2 Zdůvodnění volby dané cílové skupiny

Jak z výše uvedené charakteristiky cílové skupiny vyplývá, jsou děti ve 3. třídě základní školy na školní prostředí již plně adaptované s velkým zaměřením na poznávání okolního světa v jeho jednotlivostech a se snahou logicky proniknout do souvislostí. Velkým motivem pro volbu cílové skupiny je skutečnost, že chuť poznávat něco nového je u těchto dětí zcela přirozená a orientovaná všemi směry, včetně nadšení pro zapojení smyslového vnímání. Tematická náplň projektu je zvolena s vědomím tohoto faktu a v přímé návaznosti k běžně vyučovanému rozsahu učiva v tomto školním období. Pátrání po okolním světě je ve 3. třídě náplní předmětu Prvouka, jehož obsah je součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a naplňuje vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, zejména tematický okruh Rozmanitost přírody (MŠMT [online]).

1.3 Význam projektu pro cílovou skupinu

Velkým motivem pro výběr cílové skupiny je v charakteristikách zmíněný rozvoj vnímání různorodých sociálních rolí s postupným vrůstáním do světa práce. Projekt propojuje školní svět a informace v něm vyučované se skutečným prostředím a s lidmi v něm pracujícími. Realizací projektu je dána dětem možnost provázat jednotlivé informace do přirozených celků a využít již nabyté znalosti v nových situacích. Projektové aktivity jsou navíc připraveny pro celý třídní kolektiv, je tak přítomen moment nutné spolupráce či živelná podpora spolužáků do provádění aktivit a radost ze společně prožitého. Pro učitele přítomné při realizaci projektu je velkým přínosem další poznání jednotlivých dětí v nových situacích, kdy program vede někdo jiný. Učitel může projekt využít jako příležitost pro podporu již dříve vytvořené důvěry dětí v jeho osobu, neboť děti jsou „dány“ do rukou cizímu realizátorovi a přítomný učitel nabízí známou jistotu. Učitel se v rámci projektu stává projektem detailně neřešenou, nicméně jak bylo v předchozím textu uvedeno, sekundární cílovou skupinou.

Projektové aktivity jsou zpracovány na podkladě metody plynulého a zážitkového učení. Jejich realizace je pak svěřena do rukou osobám, které mají v tématu vysokou odbornost, neboť je nutnou součástí jejich povolání a pracovního zařazení. Zmíněné provázání informací do přirozených celků je díky tomu umocněno i ukázkou skutečného uplatnění představovaných informací.

2 Realizátor lesní pedagogiky

Z hlediska naplnění všech projektových cílů je žádoucí jeho provedení lesníkem, který je vyškoleným lesním pedagogem. Na vybrané místní úrovni města Svitavy takovou možnost nabízí organizační jednotka Lesů České republiky, s.p.

2.1 Realizátor projektu

Lesy České republiky, s.p., je firma, státní podnik, zřízená Ministerstvem zemědělství v roce 1992, jejímž hlavním úkolem je hospodaření s více než 1,2 mil. ha lesního majetku státu. Sídlo a generální ředitelství podniku se nachází k Hradci Králové. Lokálně na území celé republiky působí 61 lesních správ.

Hlavním posláním podniku je dle výroční zprávy za rok 2021 (LESYCR [online]) trvale udržitelné hospodaření v lesích se zajištěním nepřetržité produkce dřevní suroviny se současným zachováním a rozvojem veřejných funkcí lesa. Pro podporu veřejných funkcí byly za dobu existence podniku přijaty a na sebe volně navázaly některé závazné dokumenty a programy. Jednou z dlouhodobých aktivit, do které se podnik zapojil a která pomáhá jeho dalšímu rozvoji, je lesní pedagogika.

V současné době je mezi zaměstnanci 289 proškolených lesních pedagogů, kteří v průběhu roku 2022 svou činností odbavili 89 952 osob účastnících se 934 akcí, z nichž u 597 se jednalo o akce realizované lesníky přímo v lese, 317 bylo hromadných akcí a 20 akcí bylo součástí letních táborů (Ježková, 2023). Akce lesní pedagogiky probíhají na území celé republiky u většiny organizačních jednotek všech úrovní. Četnost není dána ničím jiným než zájmem konkrétních lesních pedagogů vyhovět poptávce škol a veřejnosti. Jejich zaujetí je ovlivněno osobními časovými možnostmi a tolerancí vedoucích pracovníků, neboť hlavní pracovní náplň lesních pedagogů je o provádění aktivit lesní pedagogiky nejen rozšířena, ale zejména není nikterak odpouštěna.

Lesní správa Svitavy jako organizační jednotka má na svém území bývalé okresní město Svitavy se 6 školami, město Moravskou Třebovou s 5 školami, město Jevíčko s 1 školou, město Březovou nad Svitavou s 1 školou a dalších 19 menších obcí se základními školami (Kelčová, Faršolasová, 2023). Aktuálně má lesní správa k dispozici 3 aktivní vyškolené lesní pedagogy. V roce 2022 bylo lesní správou realizováno 21 akcí pro školy či jiná zařízení s rozsahem 61 hodin, kterých se zúčastnilo 853 osob (vlastní zjištění autora). Nabídka akcí neprobíhá aktivně ve smyslu oslovování zájemců. Poptávka je založena na

dřívějších zkušenostech zájemců, doporučení a minimálně také na statické nabídce umístěné na webu podniku.

Ekonomika pořádaných akcí je zahrnuta do kategorie reklamy a propagace a má schválenou pouze nákladovou část. S příjmem z pořádaných akcí není počítáno a jednotlivé akce nemají zpracované finanční kalkulace. Výnosová složka je zvažována jen v rovině vhodně provedené prezentace. Dá se tvrdit, že takový přístup je plně v souladu se snahou lesní pedagogiky pozitivně ovlivnit hlubší zájem o les společně se zlepšením vztahu člověka k lesu a v něm probíhajícímu lesnickému hospodaření (Palacká in Machar, 2009, s. 81).

2.2 Lesní pedagogika

Krečmer (2010, s. 9) ve své lesopolitické analýze uvádí, že lesnictví je stavěno před nutnost vysvětlovat společnosti, k čemu lesnictví a lesníky potřebuje. Jedním z prostředků je právě lesní pedagogika – „environmentální vzdělávání o lese, o vztazích a procesech, které v něm probíhají“ (Palacká in Machar, 2009, s. 80). Snahou lesní pedagogiky je pozitivní ovlivnění hlubšího zájmu o les, a proto lesnický sektor přijal 21.3.2010 pro její podporu Jednotný postup pro realizaci lesní pedagogiky u lesnických subjektů v ČR.

Zakladatelem směru, z něž lesní pedagogika vychází, je Joseph Bharat Cornell, který svou knihou (Cornell, 2012) podnítl zájem o spojení pedagogiky s přírodou a vystavěl metodu plynulého učení, která dala lesní pedagogice základní metodický rámec. Díky iniciativě rakouských a německých lesních pedagogů byla v roce 2004 založena Evropská síť lesních pedagogů za účelem předávání zkušeností a rozvíjení vyučovacích metod.

2.2.1 Lesní pedagogika v České republice

V České republice se lesní pedagogika objevila koncem 90. let 20. století, což dále staví Prylová (in Machar, 2009, s. 75) do souvislosti s následným převzetím struktury kurzu pro lesní pedagogy z Rakouska. Po roce 2002 díky zájmu lesnických organizací došlo k rozmachu a do současnosti k postupnému proškolení přibližně tisícovky lesních pedagogů (LESNÍ PEDAGOGIKA [online]). Na rozdíl od zmíněného Rakouska, kde je zajišťování lesní pedagogiky od roku 2002 obsahem lesního zákona, není v naší legislativě řešena. Přesto se lesní pedagogika postupně stává součástí strategických

dokumentů nejen lesnických, ale i vzdělávacích. Vašíčková (in Machar 2009, s. 79) jako příklad prvního z nich uvádí Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR na roky 2007-09, v němž došlo k zapracování ustanovení o zajištění EVVO aktivit pro děti a mládež některými lesnickými organizacemi.

Základ snah o nutnost aktivního zapojení lesní pedagogiky a obecně dalších prvořadě spíše marketingově laděných forem pro práci s veřejností ze strany českých lesníků můžeme ve shodě s Krečmerem (2010, s. 43) nalézat v uvědomění si lesnického sektoru, že jeho postavení je slábnoucí a negativní hodnocení naopak rostoucí. Výhodou v takové situaci je osobní zapálení jednotlivých pedagogů, jejich odbornost a v tuto dobu již propracované metody lesní pedagogiky.

Jak uvádí lesnipedagogika.cz: „Lesní pedagogiku realizují organizace zabývající se správou lesních majetků, hospodařením v lesích či lesnickou osvětou a lesnické školy po celé České republice.“ (LESNÍ PEDAGOGIKA [online]). Propagační materiál státního podniku Lesy České republiky tento stav potvrzuje: „Pro dětské kolektivy i jiné skupiny organizují lesní pedagogové po celé republice lesní vzdělávací programy, které se konají především v terénu.“ (Lesy České republiky, s. 46). Je otázkou, nakolik je povědomí o této skutečnosti mezi pedagogy základních škol reálně rozšířeno.

Mimo uvedený státní podnik jsou těmi konkrétními organizacemi Ministerstvo zemědělství, Vojenské lesy a statky ČR, s.p., Ústav pro hospodářskou úpravu lesa, Sdružení lesních pedagogů ČR, Střední lesnická škola v Hranicích, Lesy hlavního města Prahy, Městské lesy Rožnov, s.r.o., Lázeňské lesy Karlovy Vary, p.o., Domažlické městské lesy, spol. s r.o., Školní lesní podnik Masarykův les Křtiny, Lesy města Písku, s.r.o., Městské lesy Chrudim, s.r.o., Střední lesnická škola Žlutice, příspěvková organizace, Nadace dřevo pro život, Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů v ČR, Fakulta lesnická a dřevařská ČZU v Praze, Arcibiskupské lesy a statky Olomouc s.r.o., Lesy města Brna, a.s., Městské lesy Znojmo, p.o.

2.3 Profil lesního pedagoga

Lesní pedagog je odborník s lesnickým vzděláním či praxí v lesnictví a úspěšný absolvent certifikovaného kurzu lesní pedagogiky (Příloha 1), který umí představit les zábavnou formou (Lesy České republiky, s. 46). Jak dále doplňuje Palacká, je to odborník

s otevřeným srdcem, fungující doslova jako „ambasador vzájemného porozumění mezi lesníky a veřejností“ (Palacká, 2018, s. 58).

Certifikovaným kurzem je lesnická odbornost doplněna o „základy pedagogiky, psychologie a didaktiky“ (Leskovcová, 2012, s. 47). „Kurz dává předpoklady pro to, aby jeho absolventi mohli ostatním představit les velmi komplexně“ a současně absolvent „má všechny předpoklady, aby pomáhal naplňovat standardy environmentální výchovy žáků.“ (Palacká, 2018, s. 60)

2.4 Vzájemná provázanost lesní a zážitkové pedagogiky

Programy lesní pedagogiky využívají zapojení prožitkových interaktivních forem výuky, což nejen že naznačila Palacká (in Machar, 2009, s. 83), ale o plné shodě mezi lesní a zážitkovou pedagogikou hovoří Kapuciánová, která vidí les jako „nekonečný prostor pro zážitky a zkušenosti“ (Kapuciánová, 2010, s. 16), v němž děti právě prostřednictvím vlastních zkušeností dosahují posílení sebedůvěry a vlastních kompetencí.

Drahanská (2020, s. 17) k principu zážitkového učení, při kterém je důležité přimět účastníky k plnému prožívání připravených situací, nabízí výklad rozdílnosti pojmů prožitek a zážitek. Lesním pedagogům tím dala jasný vzkaz, aby při zapojení prožitkových interaktivních forem dosáhli co největšího vtažení účastníků do aktivit a přivedli je k hlubokému prožitku, který se následně změní při zpětném ohlédnutí v zážitek a zkušenost. Zde opět můžeme v souladu s Drahanskou (2020, s.19) vidět vhodnost takového způsobu učení, kdy se vlastní prožitky stávají prostředkem učení. Platí zde totiž, že „jevy, které máme před očima, jsou snáze uchopitelné skrze prožitek a poskytují nám přímou zpětnou vazbu.“ (APEL, 2009, s. 12)

Získat člověka pro nadšení přírodou není vždy snadné, proto je podle Cornella (2012, s. 13) nutné hledat cesty, které on sám našel v metodě plynulého učení kladoucího si za cíl každému poskytnout opravdový prožitek z přírody. Podstata uvedeného přístupu leží v umožnění dostat účastníky „do vnímavého a inspirovaného rozpoložení“ (Cornell, 2012, s. 17) a to pomocí plynulého řazení jednotlivých fází od probuzení nadšení přes zaměření pozornosti k přímému prožitku až po sdílení inspirace, tedy prožívání s druhými.

Cornell (2012) ve své teorii plynulého učení klade při práci s lidmi v přírodě důraz na dvě zásady. První spočívá v postoji, se kterým pedagog přistupuje k výuce, ve vlastním

zapálení a autentičnosti. Druhá z Cornellových zásad je ukryta ve vnímání reality druhých. Ve schopnosti přijmout každého, jaký je, čímž je možné předejít vzniku vzájemných bariér.

Na v předchozím textu postavených principech si Program lesní pedagogiky, který je zážitkově vedený a využívá principů představených v předchozím textu, klade za cíl přivést účastníky k prakticky uchopitelnému porozumění vědomostem, které již teoreticky získali ve školním prostředí. Snaha o naplnění tohoto cíle je rámována vědomím postupů definovaných Kolbovým cyklem učení (Franc, Zounková, Andy, 2007), který v sobě nese potřebu zapojení reflexí, sérii ohlédnutí za tím, co se v jednotlivých aktivitách stalo, jak to na účastníky působilo, co si zapamatovali, jaké našli souvislosti.

3 Podrobný popis projektu

Provázáním hlavních pohledů na projektem zpracovávaný program je v následující kapitole nejen charakterizován se zdůvodněním jeho potřeby, ale také analyticky nahlédnut ve smyslu možností samotného poskytovatele. Jako neopomenutelný je rozpracován vztah k samotné sociální pedagogice.

3.1 Charakteristika projektu

Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání je základnímu vzdělávání mimo jiné kladeno za cíl „rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí a k přírodě“ (MŠMT [online]). Současně je smyslem a cílem vzdělávání vybavit žáky klíčovými kompetencemi, které představují „souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (MŠMT [online]). RVP definuje kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní, kompetence digitální. Vhodně připraveným programem lesní pedagogiky pro dětské kolektivy a zvoleným způsobem jeho vedení lze utváření a rozvíjení klíčových kompetencí významně podpořit.

Prostředí škol je v dnešní době plně připraveno poskytnout žákům nutné penzum znalostí a provázat je do smysluplných celků se současným kladením důrazu na rozvoj klíčových kompetencí. Vstup vnějšího – neškolního – světa do existujícího stavu je velmi žádoucí pro podporu vnímání souvislostí. V tématu týkajícím se přírodního prostředí i nezbytný. Snahou projektu je nejen naplnit takovou potřebu, ale i prokázat možnost jejího naplnění subjektem, který jako vhodný partner není mnohdy ani uvažován. Lesnické organizaci, zde konkrétně Lesům České republiky, s.p., je projektem předložen model vhodné přípravy akce lesní pedagogiky, kterou mohou školy jasně využít pro zapojení do struktury školního roku.

3.2 Potřeba projektu

Charakteristikou projektu představená provázanost školního prostředí, vyučovaného obsahu a k tématu blízkého externího odborného subjektu je v další části nahlédnuta zpracovanou SWOT analýzou, která potřebu projektu sleduje z úrovně poskytovatele. Smyslem je očekávané zkvalitnění poskytovaného mimoškolního vzdělávání

realizovaného ve venkovním prostředí, s předpokladem preventivního působení na cílovou skupinu za současného rozvíjení kvalitní spolupráce.

3.3 SWOT analýza

Vize organizace	
Disponovat nabídkou programu lesní pedagogiky připraveného v souladu s potřebami základních škol pro podporu výuky předmětu Prvouka pro 3. třídu. Program mít rozpracován pro využití v průběhu celého školního roku. Nabídkou programu oslovovat aktivně školy v regionu se snahou o dlouhodobou spolupráci. Jako základní prvek celistvé tematické nabídky využít tento zpracovaný bakalářský projekt.	
Silné stránky	Slabé stránky
Vyškolení lesní pedagogové Odbornost v tématu Osobní zápal lesních pedagogů Znalost regionálního prostředí Zázemí silné společnosti	Kombinace s hlavním zaměstnáním Omezený čas pro množství zrealizovaných programů Neznalost vyučovaného tématu
Příležitosti	Hrozby
Spolupráce se školami Provázání s vyučovanými předměty Programy na míru Aktivní nabídka	Nezáměr o spolupráci Odchod pracovníků Nenaplněná očekávání Špatná pověst

3.3.1 Komentář ke SWOT analýze

Silné stránky a příležitosti:

Vyškolení lesní pedagogové – Lesní správa Svitavy je personálně obsazena 3 absolventy akreditovaného kurzu lesní pedagogiky, kteří se účastní pravidelných odborných kurzů a rozšiřujících seminářů. V průběhu roku realizují programy pro různé účastnické skupiny s variabilní tematickou náplní.

Odbornost v tématu – lesní pedagogové mají střední, případně vysokoškolské lesnické vzdělání, v jehož rámci absolvovali biologické a technické předměty širokého rozsahu. Témata předmětu prvouka týkající se přírodního prostředí jsou schopni plně odborně pojmut.

Osobní zápal lesních pedagogů – lesní pedagogika je osobní volbou profesionálních lesníků, stejně tak i realizace programů pro účastnické skupiny. Ze strany zaměstnavatele není k provádění akcí lesní pedagogiky vyvíjen žádný tlak, naopak je pozitivně přijímán aktivní přístup k této oblasti práce s veřejností.

Znalost regionálního prostředí – snahou realizovaných programů je, aby byly provedeny ve venkovním prostoru mimo školní prostředí. Trvalý pohyb lesních pedagogů po celém, případně po částech blízkého regionu, umožňuje umístit realizaci programu do vhodného místa přímo v přírodě.

Zázemí silné společnosti – práci s veřejností je věnována podpora rozpočtovanými prostředky umožňujícími nákup pomůcek i spotřebního materiálu. Lesní pedagogové mají dle vlastního zájmu možnost účastnit se potřebných rozšiřujících kurzů. Mezi jednotlivými lesními pedagogy probíhá aktivní výměna zkušeností.

Spolupráce se školami – aktivní diskuse, zjišťování požadavků a rozšiřování nabídky programů pro MŠ, ZŠ

Provázání s vyučovanými předměty – programy s náplní rozšiřující či nabízející využití nabytých znalostí v rozsahu vyučované látky jsou pro školy smysluplnější i co se dlouhodobé spolupráce týče.

Programy na míru – možnost nabídnout programy zapadající do konceptu vyučovaných předmětů, s rozpracovanými cíli a uvedením rozšiřovaných kompetencí přináší učitelům jasnou informaci, zda program zvolit.

Aktivní nabídka – omezeným časem učitelů věnovanému průzkumu dostupných nabídek vhodných programů je limitována šance na navázání funkční spolupráce. Aktivní, přehledně a výstižně zpracovaná, nabídka zvyšuje šanci vzniku spolupráce.

Slabé stránky a hrozby:

Kombinace s hlavním zaměstnáním – pracovní nasazení plynoucí z hlavní pracovní náplně nemusí vést k ochotě zabývat se realizací programů lesní pedagogiky. Nečekané požadavky zaměstnavatele mohou nabourat plánované provedení aktivit. Čas věnovaný lesní pedagogice je výpadkem ve vztahu k povinnostem hlavní pracovní náplně a musí být nahrazen.

Omezený čas pro množství zrealizovaných programů – množství programů zrealizovaných v průběhu roku může být limitován pracovním vytížením. Problematické může být plánování dlouhodobé spolupráce.

Neznalost vyučovaného tématu – bez proniknutí do rozsahu vyučované učební látky není zajištěna shoda s očekáváními a může vést k nekonzistenci programu a příjemce.

Nezájem o spolupráci – množstvím nabízených environmentálních programů ze strany ekologických center a neziskových organizací, omezeným časem vyučujících věnovat čas aktivitám mimo školu je ohrožen zájem o zpracované programy

Odchod pracovníků – nedostatečným přizpůsobením rozsahu hlavní pracovní náplně a času věnovaného aktivitám lesní pedagogiky hrozí omezení osobního zájmu. Stejně tak je rizikem odchod vyškoleného lesního pedagoga, kterého není operativně možné rychle zastoupit.

Nenaplněná očekávání – v důsledku nedostatečné přípravy, chybějící diskusi s vyučujícími, neodsouhlasením tematické náplně programu může dojít ke zklamání z marně využitého času.

Špatná pověst – hrozba, která může být důsledkem nedostatečně promyšlené organizace práce, nedokonale provedených akcí a lidského selhání. Této hrozbě je nutné vědomě předcházet trvalou týmovou spoluprací a prací na lidských zdrojích.

3.3.2 Zhodnocení SWOT analýzy

Hlavní náplní Lesů České republiky, s.p., je činnost výrazně odlišná od činnosti pedagogické, přesto se díky možnostem lesní pedagogiky promítá do vzdělávacího procesu dětí, žáků, studentů i široké veřejnosti. Funkčnost zcela závisí na nadšení personálu, a proto je nutné udržet nastavený způsob motivace. Současně je nutné hledat další možnosti motivace jednotlivců, aby nedošlo k odlivu lidských zdrojů. Rizikovým faktorem je pohyb v prostoru, v němž není Lesy České republiky, s.p., jediným poskytovatelem environmentálních programů a musí vědomě přizpůsobovat nabídku. Pozitivním prvkem je zapojení Lesů České republiky, s.p., do pořádání akcí pro širokou veřejnost, čímž se jeho činnost dostává do povědomí veřejnosti. Rozšiřování nabídky o programy přizpůsobené konkrétním potřebám škol je logickým krokem v případě snahy o navázání a udržení spolupráce.

Rozvoj potenciálu a minimalizace části slabých stránek jsou skryty ve vědomém zapracování realizace programů do pracovní náplně lesních pedagogů se současným zohledněním v požadavcích zaměstnavatele. Pro zvýšení zájmu škol se jako nutnost ukazuje znalost příslušné vzdělávací oblasti definované Rámcovým vzdělávacím programem, neboť se tak zvyšuje smysluplnost zapojení programu lesní pedagogiky do vzdělávání v průběhu školního roku.

SWOT analýzou nalezené rizikové faktory existujících hrozeb a slabých stránek musí být pro další rozvíjení aktivit pro práci s veřejností a ve vztahu k tomuto bakalářského projektu s třídními kolektivy aktivně řešeny. Předchozí odstavec možnosti eliminace slabých stránek rámcově nastínil, přičemž uplatněním uvedených změn a postupů lze předejít pojmenovaným hrozbám.

Informace vzešlé z analýzy provedené pro účely zpracování bakalářského projektu lze využít nejen ke zvýšení zájmu o programy připravené lesnickým subjektem, docílit jejich srozumitelného zapojení do vzdělávacího programu školy, ale také připravit samotného poskytovatele programu na nutnost hlubšího vhledu do vyučovaných témat spojenou s užší spoluprací se školním prostředím. Celkově takové zkvalitnění programů lesní pedagogiky zaměřené na třídní kolektivy, kdy cílem je rozvoj vyučovaného tématu, vyžaduje čas a profesionalitu. Tato skutečnost je na zvážení lesnických subjektů, zda v tomto smyslu realizaci lesní pedagogiky profesionalizovat, a přizpůsobit i personální otázky, nebo nadále doufat v zápal zaměstnanců či ustrnout pouze u prezentování svého oboru v podobě exkurzí s lesníkem.

3.4 Přínos a potřebnost projektu

Význam realizace bakalářského projektu není nutně spatřován v nedostatku environmentálně laděných programů běžně školám nabízených jinými poskytovateli. Význam je dán realizátorem a formou provedení. Jak již bylo uvedeno, realizátorem projektu je lesník působící v regionu, relativně blízkém okolí školy. Program je připraven pro třídní kolektiv na vhodném místě v blízkosti školy nebo v jiné, pro školu akceptovatelné a lesníkem ve vztahu k programu doporučené lokalitě. A zejména je program realizován ve venkovním prostředí, nejpravděpodobněji v lese, což je z průzkumu (viz dále v kap. 3.6) provedeného mezi učitelkami prvního stupně základní školy chybějící moment u jiných nabídek.

Shrnutím výše popsaného je potřebnost bakalářského projektu obsažena v těchto bodech:

- Projekt realizuje lesník, který bere děti k „sobě“ do lesa
- Dochází ke změně prostředí, děti se setkají s profesionálem, reprezentantem své profese
- Témata jsou blízka povolání lesníka, je přítomen moment praktičnosti informací
- Program je veden zážitkovou formou, je připraven pro potřeby vyučovaného tématu
- Děti uplatní doposud získané vědomosti
- Projekt je příležitostí pro upevnění role učitele, v něhož má třídní kolektiv důvěru
- Rozvíjí se týmová spolupráce
- Nenásilně jsou upevňovány klíčové kompetence
- Je to příležitost k poznávání okolí
- Děti pohlíží na okolní svět z jiného úhlu a s kompetentním průvodcem
- Projekt je zajištěn dobrým regionálním pokrytím realizátorem projektu s vyškoleným personálem
- Pro školy je to možnost navázání dlouhodobé spolupráce

3.5 Nepřímý přínos a efekt projektu

Samotný záměr bakalářského projektu je při stanovení dílčích cílů a k nim vedoucích aktivit veden snahou, aby získané znalosti, dovednosti i představené hodnoty mohli účastníci nejen samostatně uplatnit, ale také předat dál. Multiplikace – násobení přínosu projektu – je obsažena již v samotné charakteristice projektu. Významnou je z uvedeného sama realizace programu přímo v konkrétním venkovním prostředí, a to pro rozvoj environmentální senzitivity účastníků. Vyhodnocení dosažení rozvoje této postojové složky ve smyslu multiplikačního efektu není okamžitě možné. Zcela přirozeně se nabízí zapojení účastníků do uceleného cyklu programů, kdy je naplnění efektu reálné již částečně hodnotit.

Zde je nutné zdůraznit, že bakalářský projekt je pouze jedním článkem nutně rozsáhlejšího vzdělávacího celku. Svým nastavením je připraven poskytnout teoretický rámec souvisejícím programům, kterými je možné dosáhnout významné podpory tématu předmětu Prvouka pro 3. třídu základní školy. Multiplikační efekt jednorázově realizovaného programu lesní pedagogiky nicméně může nastat při zapojení do promyšlené mozaiky vzdělávacích aktivit.

3.6 Potřebnost projektu v návaznosti na sociálně pedagogickou teorii

Pojetí sociální pedagogiky bylo a bez významných výhrad být nadále může ovlivňováno samotným „výkladem pojmu sociální“ (Kraus, 2008, s. 39). Výkladové nastavení totiž přineslo rozdílnost možností přístupu individualistického nebo společenského, přičemž současnost oboru je významně celospolečenská. Kraus (2008) pro různost přístupů přinesl shrnutí zaměření sociální pedagogiky:

- k objektu výchovy
- k formám a podmínkám výchovy
- k cílům výchovy
- k metodám výchovy
- ve smyslu sociální pomoci

Jednotlivá zaměření jsou autorem cílena na celistvé sociální skupiny, prostředí rodinné a mimoškolní, společenské potřeby a pomoc. Pro bakalářský projekt je významné zaměření k nepřímým výchovným postupům.

V plné shodě s Krausem (2008) uváděnými specifiky metodologie sociální pedagogiky byla za účelem ověření skutečného stavu potřebnosti realizace projektu provedena série 5 rozhovorů s učitelkami prvního stupně několika základních škol z regionu města Svitavy. Cílem rozhovorů bylo zjištění existujícího stavu využívání environmentálních programů školami, povědomí o lesní pedagogice a současně poodkrytí možností, které nejsou plně využívány.

Zjištění získaná z rozhovorů jsou pro účely bakalářského projektu využita při jeho zpracování ve shodě s popsáním zaměřením sociální pedagogiky a jsou aplikována na skupiny celých třídních kolektivů, nejvhodněji mimo školní instituci a s využitím lokálního prostředí. Je přihlédnuto ke společenským potřebám s důrazem na nepřímé výchovné postupy, a to využitím prvků zážitkové pedagogiky. Současně jsou cíle projektu orientovány skladbou aktivit na prohlubování spolupráce, společné prožívání a na demokratizaci vztahů nejen k druhým osobám, ale i k prostředí. Významně lze vnímat možnosti projektu v jeho primárně preventivním zaměření a v úrovni sekundární socializace předvedeným chováním lesního pedagoga v průběhu vedení projektu, způsobech řešení vzniklých interakcí a komunikačních situací. Vhodným zapojením projektu tak může být naplněna jedna z základních funkcí sociální pedagogiky – funkce preventivní (Kraus, 2008, s. 46).

Neopomenutelným prvkem se v projektu stává prostředí, v němž je realizován. Vlivy mnoha prostředí, jimiž je výchovný proces determinován, popisuje podrobně Kraus (2008). Z pohledu krátkodobosti působení prostředí v průběhu projektu je na lesním pedagogovi, aby jeho možnosti využil promyšleně. Děti z cílové skupiny již mají mnoho znalostí a zkušeností z rodiny, školního prostředí a vrstevnických skupin, které mohou jejich postoje k životnímu prostředí, přírodě, lesu jasně determinovat. S velkou dávkou uvědomění je k tomuto nutné přistoupit s vědomím dobré diagnostiky a „na základě toho pak zvážit, jak nejvhodněji pedagogicky vstoupit do konkrétní situace“ (Kraus, 2008, s. 100).

Přistoupením škol k realizaci projektu lesní pedagogiky, jehož realizátorem je místní vyškolený lesník (zástupce lesnického subjektu), je jednoznačně dalším krokem k prohloubení spolupráce s lokálním prostředím. Dobrou prezentací a využíváním takovýchto projektových aktivit může být mimo jiné, jak zmiňuje Kraus (2008), zvýšení prestiže školy, prohloubení zkušeností dětí, přínos inspirace k prožívání volného času a rozšíření přirozeného terénu školy pro své působení. S odkazem na dříve uvedené projektové cíle je dobrým provedením jednotlivých bodů programu za využití mimoškolního prostředí bakalářský projekt vhodným prvkem v primárně preventivním působení podporujícím skupinovou spolupráci se současným vlivem na upevňování klíčových kompetencí.

3.7 Etické aspekty projektu

Jednotlivé části programu jsou sestaveny z různých aktivit, které mohou být převzaty z jiných zdrojů či jimi mohou být inspirovány. U převzatých aktivit je uveden zdroj v souladu s citační normou. V případě užití autorského díla v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „autorský zákon“) je toto užití vedeno v rovině vlastní potřeby a přípravy na aktivitu. Zejména je využito tzv. výukové licence, která je zakotvena v § 31 odst. 1 písm. c) autorského zákona:

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu. Vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o

dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“ (Zákon 121, § 31)

V průběhu programu jsou příležitostně pořizovány fotografie pro účely dokumentace a propagace. Jelikož se jedná o zásah do práv chráněných právním předpisem, je vyžadován písemný souhlas rodičů nebo zákonných zástupců s fotografováním dítěte s odkazem na § 84 a následné zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a článku 7 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 (GDPR). Vzor souhlasu je přílohou 2/1 a 2/2.

4 Projektový program

V předchozích kapitolách byly představeny teoretické základy, na nichž je postavena konstrukce programu, připraveného pro realizaci se zvolenou cílovou skupinou. V následujících kapitolách je definován záměr a cíle programu. Je představen harmonogram a jako nosná část jsou rozpracovány jednotlivé programové aktivity. Organizačně technické zajištění tuto kapitolu uzavírá.

4.1 Záměr projektového programu

Záměrem sestaveného programu je prohloubit znalost tématu Živá příroda v části stromy a keře, byliny, rostliny, přírodní společenstvo les, který je předkládán žákům 3. třídy pracovním sešitem Prvouka – člověk a jeho svět schváleném MŠMT pod č.j. MSMT-23607/2015 jakožto součásti ucelené řady učebnic (Rybová, Juchelková, Ježková, Klech, Binková, Koteš, 2016). V rámci venkovních aktivit žáci uplatní nabyté obecné poznatky o rozdílech listnatých a jehličnatých dřevin, keřů a bylin. Projektem je prohlubována znalost jehličnatých dřevin. Přímým kontaktem se zapojením smyslů rozšíří teoretické znalosti, které získají nové souvislosti. Žáci odhalí rozdíly pestrosti rostlinných společenstev s hlubším zaměřením na společenstvo lesa.

V samotném obsahu záměru je pracováno i s tématem životních hodnot. Žáci jsou vedeni k uvědomění si prostoru lesa, přírodního prostředí na základě osobních vzpomínek a zážitků.

4.2 Cíle projektového programu

Hlavní cíl:

- účastníci prohloubí znalosti základních jehličnatých dřevin
- účastníci aktivně spolupracují ve skupinách
- účastníci se seznámí s novou částí blízkého okolí jejich bydliště a novými pohledy na něj

Dílčí cíle:

- v úvodní části se účastníci naladí na téma programu, na okolní prostředí, na osobu lektora, na práci ve skupině
- účastníci si ve venkovním prostředí zopakují dosavadní znalosti v tématu Příroda

- účastníci vyzkouší řazení rostlin do skupin dřevin na živých příkladech
- účastníci rozliší rozdíly mezi přírodninami různými smysly
- účastníci porozumí odlišnosti lesního společenstva
- účastníci ocení výhody vzájemné spolupráce při plnění dílčích úkolů

4.3 Harmonogram projektového programu

V souladu s uvedeným průběhem programu je projekt koncipován jako jednodenní s rozsahem max. 4 hodin strávených v přírodním prostředí.

9:00 sraz účastníků na určeném místě (křižovatka lesních cest, palouk, významný orientační bod)

9:00 – 9:10 krátké přivítání a přesun na místo úvodní aktivity

9:10 – 9:30 aktivita Úvodní kruh a rozdělení na skupiny

9:30 – 10:30 aktivita Jehličnaté stromy podle hmatu

10:30 – 10:50 svačina

10:50 – 11:00 přesun

11:00 – 11:20 aktivita Zrcadlová stezka

11:20 – 11:40 aktivita Lesní pexeso

11:40 – 12:10 aktivita Poznej svůj strom

12:10 – 12:40 aktivita Domečky skřítků jehličnatého lesa

do 13:00 ukončení programu, rozloučení

4.4 Průběh projektového programu

Program je koncipován jako soubor sestavený z jednotlivých aktivit, které na sebe v logickém sledu navazují. Následné aktivity přechází aktivity rozšiřují, pomáhají je vidět jiným způsobem nebo ke svému splnění vyžadují jejich znalost. Mimo hlavní část je u každé aktivity nezbytnou součástí její závěr s dílčí reflexí.

4.4.1 Úvodní kruh a rozdělení na skupiny

Úvodní kruh a rozdělení na skupiny	
Časová dotace:	20 minut
Místo realizace:	Les se vzrostlými stromy a zastoupením všech, nebo některých lesních pater.
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody – Místo, kde žijeme
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Jazyk a jazyková komunikace Člověk a příroda
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě - žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému <p>Kompetence komunikativní</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na

	základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Výchovně vzdělávací cíle:	Účastník po vyzvání vhodně verbálně zprostředkuje ostatním vlastní zkušenosti a zážitky.
Pomůcky:	Přírodniny v počtu a druzích dle množství účastníků a vytvářených skupin.
Průběh:	<p>Motivace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog přivítá účastníky v lesním prostředí, lesní prostředí představí jako místo plné zajímavostí, které si zaslouží blíže poznat a seznámit se s ním <p>Hlavní část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účastníci vytvoří kruh a jednotlivě odpoví na otázku lesního pedagoga odpoví na otázku, zda někdy byli v lese a co si jako první věc pod slovem les představí, na otázky odpovídá i přítomný pedagogicky doprovod - jakmile se účastníci v krátkosti vyjádří, naváže lesní pedagog stručnou nabídkou připraveného programu (nepředstavuje vše a podrobně, pouze vypíchne motivačně vhodné), nabídku vhodně prováže s vyřčeným během předešlých odpovědí - pro další práci jsou účastníci rozděleni do skupin pomocí předem připravených přírodnin, účastníci jsou stále v kruhu a na pokyn dají ruce za záda, lesní pedagog, pomocník, vloží účastníkům do ruky jednotlivě přírodninu, skupinky se tvoří tak, že se stále s rukama za zády hledají podle stejných předmětů bez použití očí, pouze pomocí hmatu <p>Reflexe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reflexe úvodního kruhu bude provedena opět ve společném kruhu, lesní pedagog shrne odpovědi,

	<p>přičemž zdůraznění provázanost s připraveným programem</p> <ul style="list-style-type: none"> - účastníci následně vytvoří malé skupinky, které budou vhodně využity v dalších aktivitách, možné je i označení účastníků specifickými značkami
Metoda:	<p>Slovní: výklad, vyprávění</p> <p>Názorně demonstrační: předvádění a pozorování</p>
Forma:	Hromadná, skupinová
Zdroj aktivity:	Autorská aktivita

4.4.2 Jehličnaté stromy podle hmatu

Jehličnaté stromy podle hmatu	
Časová dotace:	60 minut
Místo realizace:	Vzrostlý les smíšený, jehličnatý
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Jazyk a jazyková komunikace – Člověk a příroda
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, vyvozuje závěry pro využití v budoucnosti <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému <p>Kompetence komunikativní:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce <p>Kompetence pracovní:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení
Výchovně vzdělávací cíle:	<ul style="list-style-type: none"> - účastník třídí větvičky jehličnatých stromů podle hmatu a čichu - účastník popíše charakteristické znaky představených dřevin
Pomůcky:	Záslepky/šátky, větvičky z jehličnatých stromů (jedle, smrk, modřín, douglaska), karty z tvrdého papíru, lepicí páska, psací potřeby, nůžky
Průběh:	<p>Motivace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog rozvine s účastníky diskusi o různých druzích jehličnatých stromů, otázkami zjišťuje, zda některé druhy znají <p>Hlavní část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účastníkům jsou zavázány oči - každý dostane hromádku větviček různých jehličnatých stromů - pomocí hmatu a čichu roztřídí větvičky na jednotlivé hromádky - jakmile úkol účastníci splní, rozváží si oči a lesní pedagog jim představí jednotlivé druhy jehličnatých stromů a vysvětlí rozdíly mezi jehlicemi – tvarové, pevnostní, typické vůně

	<ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog poté s účastníky procvičí poznávání, kdy může pronést pouze název dřeviny nebo popis vlastností, úkolem účastníků je vzít do ruky správnou větvíčku - účastníci promíchají své hromádky větvíček, opět si zaváží oči, mají za úkol pomocí hmatu a čichu nalézt zadané dřeviny a současně sdělit, o jakou dřevinu se jedná <p>Reflexe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účastníci vytvoří malé skupinky - každá skupina dostane kartičky z tvrdého papíru a lepicí pásku - na jednotlivé kartičky přilepí části větvíček jednotlivých jehličnatých dřevin (možno z připravených hromádek), napíší typické rozlišovací znaky a název dřeviny - účastníci společně uspořádají výstavku zpracovaných kartiček s možností porovnání správnosti názvů a uvedených rozeznávacích znaků
Metoda:	<p>Slovní: vysvětlování, popis</p> <p>Názorně demonstrační: předvádění a pozorování</p> <p>Dovednostně praktická: produkční činnost</p>
Forma:	Hromadná, skupinová
Zdroj aktivity:	<p>Upraveno podle Správy Národního parku a Chráněné krajinné oblasti ve Vimperku, 2003,</p> <p>Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, 2013.</p>

4.4.3 Svačina

Svačina: 20 minut

4.4.4 Zrcadlová stezka

Zrcadlová stezka	
Časová dotace:	10 minut stezka, 10 minut lesní patra
Místo realizace:	Venkovní prostředí
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Člověk a příroda
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, posuzuje a vyvozuje závěry pro využití v budoucnosti <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení <p>Kompetence komunikativní:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Výchovně vzdělávací cíle:	Účastník zkoumá společenstva rostlin v jednotlivých lesních patrech ve vybrané lokalitě neobvyklým způsobem
Pomůcky:	Zrcátka bez ostrých hran
Průběh:	Motivace:

	<ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog nabídne po odpočinku účastníkům zcela nový pohled na lesní prostředí složené z jednotlivých pater <p>Hlavní část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účastníci se postaví do řady za sebe tak, že v jedné ruce drží zrcátko a druhou rukou se drží za ramena účastníka stojícího před ním - zrcátko by mělo být přiloženo v úrovni nosu, kořene nosu, zrcadlicí plochou obrácenou vzhůru ke korunám stromů - během chůze se účastníci soustředí jen na obraz v zrcátku - lesní pedagog vede celou skupinu připravenou trasou pomalou chůzí, aby se účastníci mohli dokonale soustředit na obraz v zrcátku - trasu je vhodné vést i pod nízko položenými větvemi, které musí být výš než účastníci, v takových místech přichází moment intenzivního překvapení - pro potřeby zkoumání lesních pater vyzve lesní pedagog účastníky k zastavení a k obrácení zrcátek zrcadlicí plochou směrem k zemi - zrcátka musí být přiložena k čelu účastníka - procházka poté pokračuje pozorováním obrazu v zrcátku - na stezce nesmí ležet větve <p>Reflexe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokud mají účastníci sami chuť se podělit o zážitky, dáme jim prostor - lesní pedagog využije nových vjemů k přechodu k rozhovoru o jednotlivých lesních patrech a následné aktivitě
Metoda:	Slovní: vysvětlování, popis, diskuse

	Názorně demonstrační: předvádění a pozorování
Forma:	hromadná, skupinová
Zdroj aktivity:	Převzato ze Správy Národního parku a Chráněné krajinné oblasti ve Vimperku, 2003.

4.4.5 Lesní pexeso

Lesní pexeso	
Časová dotace:	20 minut
Místo realizace:	Lesní porost s dostatkem shodných předmětů užitých při aktivitě
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Jazyk a jazyková komunikace – Člověk a příroda
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žák řídí vlastní učení, třídí informace a efektivně je využívá v procesu učení, propojuje poznatky, samostatně experimentuje <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému <p>Kompetence komunikativní:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Výchovně vzdělávací cíle:	účastník roztřídí přírodniny podle příslušnosti k lesním patřům
Pomůcky:	přírodniny z jednotlivých lesních pater, látka/deka/velký šátek
Průběh:	<p>Motivace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog svolá účastníky k šátku, aby jim prozradil, že pod ním leží 10 věcí z prostoru lesa, které jim na krátký čas odkryje, úkolem pro účastníky bude si jich co nejvíce zapamatovat, poté se všichni rozejdou a zkusí v okolí stejné předměty vypátrat a přinést <p>Hlavní část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog vyzve k pozornosti a odkryje na 30 sekund připravené předměty - účastníci se snaží si všechny zapamatovat - poté se rozejdou a pátrají v okolí po stejných předmětech - za 5 minut lesní pedagog svolá všechny dohromady a postupně po jednom vytahuje předměty a ptá se, kdo něco podobného našel, ať ukáže svůj nález <p>Reflexe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - společně si všechny předměty znovu ukáží, pojmenují je a diskutují o významu a příslušnosti k jednotlivým lesním patřům - předměty roztřídí podle příslušnosti k lesním patřům
Metoda:	Slovní: vysvětlování, popis Názorně demonstrační: předvádění a pozorování
Forma:	Hromadná, skupinová

Zdroj aktivity:	upraveno podle Jurčikové, Pavelkové, Ryškové, Šuby, Palacké, 2014.
-----------------	--

4.4.6 Poznej svůj strom

Poznej svůj strom	
Časová dotace:	30 minut
Místo realizace:	Lokalita se vzrostlými stromy
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody – Místo, kde žijeme
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Jazyk a jazyková komunikace
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému <p>Kompetence komunikativní:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na

	základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Výchovně vzdělávací cíle:	Účastník propojí zrakový a hmatový vjem v rámci klidné spolupráce
Pomůcky:	Záslepky/šátky
Průběh:	<p>Motivace:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog účastníkům sdělí, že po všech předchozích aktivitách se už v lese více vyznají, a tak se nyní zkusí v lese pohybovat po slepu <p>Hlavní část:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lesní pedagog účastníky ubezpečí, že se nemusí ničeho bát a vyzve je k vytvoření dvojic - poté využije pomocníka/pedagogický doprovod jako figuranta, se kterým předvede celou aktivitu - opakovaně zdůrazní potřebu důvěry ve dvojici a odpovědnost vidoucího - ve dvojicích jsou poté prvním zavázány oči - druhý ve dvojici jej vede k nějakému stromu, úkolem je dostatečně prozkoumat tento strom pomocí hmatu, čichu, aby získal dostatek indicií - poté je první z dvojice odveden zpět na výchozí místo a po rozvázání očí se pokusí prozkoumaný strom najít - účastníci se ve dvojicích vystřídají <p>Reflexe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - po skončení aktivity dostanou účastníci příležitost vyjádřit své dojmy, sdělí, jak obtížný pro ně úkol byl a zda se jim podařilo strom vypátrat
Metoda:	<p>Slovní: vysvětlování, popis</p> <p>Názorně demonstrační: předvádění a pozorování</p> <p>Dovednostně praktická: aktivizace smyslů</p>
Forma:	Hromadná, skupinová
Zdroj aktivity:	Převzato z Nadace dřevo pro život, 2011.

4.4.7 Domečky skřítků jehličnatého lesa

Domečky skřítků jehličnatého lesa	
Časová dotace:	30 minut
Místo realizace:	Les s dostatkem přírodního materiálu ležícího na zemi
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět
Vzdělávací obor:	Rozmanitost přírody
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova
Integrace mezi vzdělávacími oblastmi:	Člověk a jeho svět – Jazyk a jazyková komunikace
Klíčové kompetence:	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému <p>Kompetence komunikativní:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální:</p> <ul style="list-style-type: none"> - účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Výchovně vzdělávací cíle:	Účastník objektivně zdůvodní výběr materiálu s odkazem na probírané téma

Pomůcky:	Přírodní materiál nacházející se v místě
Průběh:	<p data-bbox="624 253 754 282">Motivace:</p> <ul data-bbox="671 309 1394 506" style="list-style-type: none"> - lesní pedagog naváže na závěrečnou diskusi předchozí aktivity, přičemž zejména zdůrazní úspěšné zvládnutí rozeznávání jehličnatých dřevin a složek lesních pater <p data-bbox="624 528 778 557">Hlavní část:</p> <ul data-bbox="671 584 1394 1552" style="list-style-type: none"> - lesní pedagog s celou skupinu provede refelexi, co během dopoledne společně zažili a co se nového dozvěděli - v případě potřeby lesní pedagog koriguje a vhodně napovídá - následně lesní pedagog účastníkům nabídne závěrečnou aktivitu, ve které budou mít příležitost využít zopakované znalosti a dovednosti - nabídne dětem rozdělení do malých skupinek, které budou samostatně vytvářet z přírodního materiálu nacházejícího se v okolí domečky pro lesní skřítky podle vlastní fantazie - jako důležité pravidlo pro stavbu uvede, že při stavbě domečku musí využít buďto materiál ze všech lesních pater, nebo pouze z jednoho, případně jen z určité dřeviny, pokud půjde o domeček pro skřítku, který má v lese na starost něco konkrétního - vyzve děti k využití vlastní fantazie <p data-bbox="624 1574 735 1603">Reflexe:</p> <ul data-bbox="671 1630 1394 1883" style="list-style-type: none"> - po dokončení staveb si společně všechny domečky prohlédnou - každá skupinka svůj domeček představí: pro jakého skřítku je připraven, z jakých lesních pater se skládá, z jaké dřeviny použili materiál a proč

	- následuje ukončení, předání vytvořených kartiček se dřevinami pro zopakování ve škole a pozvání k dalšímu programu
Metoda:	Slovní: vysvětlování, popis Názorně demonstrační: předvádění a pozorování
Forma:	Hromadná, skupinová
Zdroj aktivity:	Autorská aktivita

4.5 Organizačně technické zabezpečení projektu

Předpokladem pro zahájení organizačních příprav je s odkazem na SWOT analýzou uváděnou spolupráci se školami zapojení informačního kanálu v podobě oslovení jasnou nabídkou. Funkční formou může být elektronicky zasláný leták adresovaný vedení školy. Ze zrealizovaných rozhovorů je evidentní, že samotní učitelé pátrají právě mezi škole doručnými nabídkami. Vyhledávání tematických programů mimo tyto nabídky je podmíněno konkrétním zájmem a informovaností daného vyučujícího. Vzor letáku je přílohou 3.

Program je připraven jako venkovní aktivita probíhající v prostoru vzrostlého jehličnatého nebo smíšeného lesa se zastoupením jednotlivých lesních pater. V načasování zapojení programu v průběhu školního roku je důležité navázání na vyučovanou látku. Vhodnost lokality musí být projednána s vyučujícím, včetně vyjasnění dostupnosti a dopravy na místo. Důležitým momentem je dohoda o způsobu zahájení, tj. dopraví-li se celá skupina na místo srazu, nebo je lesníkem doprovázena. Místo srazu musí být oběma stranám zcela jasné.

Odsouhlasením náplně programu, dohodnutím termínu, místa srazu a způsobu dopravy jsou vytvořeny předpoklady pro realizaci. Vyučujícímu je vhodné následně předat v tištěné podobě informace pro zákonné zástupce dětí, které obsahují seznámení s vhodným oblečením, vybavením a jinými důležitými okolnostmi pro účast na programu. Součástí může být i návratka, v níž zákonní zástupci podpisem potvrdí seznámení s informacemi a mohou také vyjádřit souhlas či nesouhlas s pořizováním fotografií dítěte. Podoba informací pro zákonné zástupce je přílohou 4.

Délka programu včetně přestávky na svačinu a času na přesuny mezi místy pro aktivity je 3,5 – 4 hodiny. Přibližné časy jednotlivých aktivit jsou u každé uváděny samostatně.

Aktivity je nutné řídit a přizpůsobovat šikovnosti skupiny, aby nedocházelo ke vzniku nudy a nepodnětného čekání. Reflexe jsou prováděny průběžně po každé aktivitě, přičemž závěrečná aktivita ke své kreativní náplni využívá veškerá zjištění a vědomosti z aktivit přechozích.

Během rozloučení jsou účastníci požádáni o vytvoření obrázků, na nichž mají vystihnout, co v nich zanechalo nejsilnější dojem. Obrázky budou tvořit až ve škole v průběhu týdne po absolvovaném programu. Přítomný pedagogický doprovod je požádán o následné doručení obrázků lesnímu pedagogovi.

Pro potřeby nutné zpětné vazby vyplní pedagogický doprovod žáků bezprostředně po výukovém programu dotazník, v němž ohodnotí správnost programu po metodické a odborné stránce. Lesní pedagog díky dotazníkům z více programů postupně získá podklady pro nutné změny, zlepšení a přizpůsobení. Vzor dotazníku je přílohou č. 5.

4.5.1 Organizační zajištění a rozpočet

Pro dobrý průběh programu je nezbytné ujasnění vstupních informací o personálním obsazení, svěřených rolích, velikosti účastnické skupiny, tématu, odpovídajících termínech, vhodném místě a nutných pomůckách. Realizace programu lesní pedagogiky ze strany Lesů České republiky, s.p., v nastavení platném pro rok 2023 je poskytována zdarma. Rozpočet je přesto sestaven v nezbytně nutném rozsahu odpovídajícím přímým vstupům.

Personální zajištění: 2 certifikovaní lesní pedagogové, případně 1 certifikovaný lesní pedagog a 1 pomocník; aktivity nevyklučují zapojení vyučujících třídního kolektivu (např. učitel, asistent pedagoga, doprovod)

Počet účastníků: třídní kolektiv, tj. 20–30 žáků

Termín akce: v období navazujícím na probrané učivo tematicky odpovídající náplni programu, nejlépe ve vegetačním období

Místo akce: vzrostlý jehličnatý nebo smíšený les se zastoupením jednotlivých lesních pater

Pomůcky: záslepky na oči, kartičky z tvrdého papíru, lepicí páska, psací potřeby, nůžky, zrcátka bez ostrých hran, deka, přírodniny pro vytvoření skupinek (žaludy, bukvice apod.)

Rozpočet:

Tabulka 1: rozpočet projektového programu

Mzda pracovníků	MJ	Cena za MJ (Kč)	Počet MJ	Celkem (Kč)		
	hodina	252	8	2016		
Materiál	MJ	Cena za MJ (Kč)	Počet MJ	Celkem (Kč)	Počet užití materiálu	Poměrný náklad na akci (Kč)
kartičky z papíru	kus	2	30	60	1	60
lepící páska	kus	20	5	100	3	33
psací potřeby	sada	100	2	200	5	40
nůžky	kus	40	5	200	20	10
záslepky na oči	kus	10	30	300	20	15
zrcátka	kus	20	30	600	20	30
deka	kus	100	1	100	1	5
Celkem				1560		193

Komentář k Tabulce 1:

Průměrná mzda v ČR za rok 2022 dle informací zveřejněných Českým statistickým úřadem činila 40.353 Kč (CZSO [online]). Při standardním 160hodinovém úvazku činí tedy hrubá hodinová mzda 252 Kč. Pro kalkulaci rozpočtu je využita tato částka takto:

$$\text{mzda lektorů } 252 \text{ Kč/hod} \times 4 \text{ hodiny} \times 2 \text{ osoby} = 2016 \text{ Kč}$$

Pomůcky potřebné k realizaci programu jsou zčásti tvořeny materiálem spotřebovaným v průběhu programu – kartičky z papíru (30 ks á 2 Kč/ks), dále materiálem s předpokládaným užitím při několika programech – lepící páska (5 ks á 20 Kč/ks), psací potřeby (2ks á 100 Kč/ks), nůžky (5 ks á 40 Kč/ks) a pomůckami využitelnými dlouhodobě – záslepky na oči (30 ks á 10 Kč/ks), zrcátka (30 ks á 20 Kč/ks), deka (100 Kč). Celkový náklad užitých pomůcek činí 1560,- Kč, přičemž pořízení je vstupním nákladem poskytovatele, kdy v kalkulaci na jednotlivou akci je započítán pouze náklad za spotřební materiál a náklad sazbou v podobě amortizace, zohledňující potřebu

průběžné obměny a naspoření na nákup nových pomůcek. Poměrný náklad na akci uvedený v tabulce 1 činí 193 Kč.

Účastnický poplatek:

účastnický poplatek při 20 účastnících: $(2016 + 193) / 20 = 110$ Kč

účastnický poplatek při 30 účastnících: $(2016 + 193) / 30 = 74$ Kč

Svačina a případná doprava hrazena mimo účastnický poplatek.

V zájmu školy je využití možností kompenzace nákladů z jí dostupných zdrojů – třídní fond, Sdružení rodičů a přátel školy, dotace na projektové dny, mimořádný příspěvek zřizovatele.

Závěr

Cílem bakalářského projektu bylo naplnění z praxe vycházejícího požadavku pedagogů na vytvoření programu lesní pedagogiky odpovídajícího nejen snaze lesníků pracovat s veřejností, ale především jej koncipovat ve struktuře zcela přizpůsobené vzdělávacímu programu 3. třídy základní školy.

Projekt popisuje vybrané příjemce, představuje principy lesní pedagogiky společně s možným poskytovatelem a především odpovídá na spojitost s rámcovým vzdělávacím programem a sociálně pedagogickými principy. Stěžejním smyslem projektu je nabídka uchopitelného rámce pro přípravu dalších tematických programů, neboť jeho zpracování je provedeno ve struktuře, díky které je schopen dát odpověď na využití pro konkrétní cílovou skupinu.

Projekt může přispět k významně lepší práci s potenciálem lesní pedagogiky, která je díky principům zážitkové pedagogiky atraktivním způsobem vzdělávání. Nemusí jít jen o pouhý marketingový nástroj lesníků a zajímavé zpestření pro školní kolektivy. Lesní pedagogiku lze prokazatelně plně využít pro potřeby vzdělávací soustavy, být jí partnerem na požadované úrovni a přitom nadále přibližovat práci lesníků společně s poodhalováním tajemství přírody.

Přínos projektu je mimo jiné v tom, že projektem představený poskytovatel – Lesy České republiky, s.p., – je organizace s celostátní působností, a ne vždy jsou jeho aktivity školám plně známy. Projektem je představeno možné nastavení komunikačního nástroje, které má potenciál měnit jej na nástroj významně kooperační.

Jako inspirující, a v textu projektu zmíněná, se ukázala příležitost celistvého rozpracování vzdělávací oblasti (s přírodním prostředím souvisejících částí) do cyklu několika programů absolvovaných v průběhu školního roku. S takto sestaveným portfoliem lze cíleně oslovit školy, neboť výběr z programů touto formou je pro ně nejlépe uchopitelný.

Problematickým prvkem programů pořádaných mimo prostředí školy je dosažitelnost vhodných lokalit. Nákladnost dopravy a časová náročnost na přesun mohou být významným selektivním kritériem pro výběr takových programů. Možnosti řešení jsou významně individuální a přesahují možnosti tohoto bakalářského projektu. Naopak jako ryze pozitivní prvek lze vnímat zápal lesníků věnujících se lesní pedagogice. Při znalosti konkrétního zájmu škol, odborném vedení a vědomí nutnosti naplnění potřeb účastníků

jsou schopni významně přispívat k environmentálnímu vzdělávání, zážitkovému učení a dobré propagaci svého oboru. Snaha o zjištění a následné vyhovění potřebám škol je významně podpořena důsledným zjišťováním zpětné vazby pomocí dotazníků, které po delším čase lesnímu pedagogovi pomohou v nalézání správného přístupu a v práci na sobě.

Bakalářský projekt tedy přináší pohled na způsob přípravy programu lesní pedagogiky pro konkrétní cílovou skupinu dětí tak, aby odpovídal nejen stupni jejich psychosociálního vývoje, ale aby přirozeně zapadal do dosažené úrovně školních znalostí a ty pomáhal ve venkovním prostředí rozvíjet a upevňovat. Při práci na bakalářském projektu se potřeba znalosti těchto charakteristik pro přípravu mimoškolních aktivit jasně potvrdila. Do budoucna se projekt může stát výchozím bodem pro zpracování celistvé tematické nabídky ze strany realizátora, kterému k tomu díky provedené analýze nabízí i potřebný náhled na související personální otázky.

Seznam použitých zdrojů

APEL. 2009. *Jak a proč podporovat vztah lidí k přírodě: klišé, bariéry, příležitosti*. Vyd. 1. Praha: Zelený kruh. ISBN 978-80-903968-8-3

CENTRUM INFORMACYJNE LASÓW PAŃSTWOWYCH. 2013. *Zmysły – lesne obserwacje i eksperymenty*. Vyd. 1. Warszawa: Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. ISBN 978-83-63895-12-9

CORNELL, Joseph. 2012. *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0145-8

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online] ©2023 [cit. 2023-3-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2022>

DRAHANSKÁ, Petra. 2020. *Učení prožitkem*. Vyd. 1. Račice: Petra Dražanská. ISBN 9781234567897

ERIKSON, Erik Homburger. 2022. *Dětství a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1956-9

FARŠOLASOVÁ, Jitka, referent odboru školství a kultury Městského úřadu Svitavy [ústní sdělení]. Svitavy, 23.2.2023

FRANC, D., D. ZOUNKOVÁ a M. ANDY. 2007. *Učení zážitkem a hrou – praktická příručka instruktora*. Vyd. 1. Praha: Computer Press, a.s. ISBN 978-80-251-1701-9

JEŽKOVÁ, Zuzana, referent marketingu Lesy České republiky, s.p. [ústní sdělení]. Hradec Králové, 22.3.2023.

JURČÍKOVÁ, D., A. PAVELKOVÁ, J. RYŠKOVÁ, M. ŠUBA a A. PALACKÁ. 2014. *Rukověť pro začínající lesní pedagogy*. Brandýs nad Labem: Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem. ISBN 978-80-905423-9-6

KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna. 2010. *Lesní a venkovní pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-7290-451-8

KELČOVÁ, Ivana, referent odboru finančního Městského úřadu Moravská Třebová [ústní sdělení]. Moravská Třebová, 23.2.2023

KRAUS, Blahoslav. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3

KREČMER, Vladimír. 2010. *Krize lesnictví a lesního hospodářství*. Vyd. 1. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce. ISBN 978-80-87154-97-7

LANGMEIER Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2021. *Vývojová psychologie*. Vyd. Dotisk 7. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1284-0

LESKOVCOVÁ, M., L. PRYLOVÁ MATOUŠKOVÁ a A. PALACKÁ. 2012. *Environmentální výchova v České republice a v EU, systém environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. Vyd. 1. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-42-2

LESNÍ PEDAGOGIKA. Lesní pedagogika v ČR. [online]. ©2015 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.lesnipedagogika.cz/cz/lesni-pedagogika/lesni-pedagogika-v-cr>

LESY ČESKÉ REPUBLIKY, s.p. 2011. *Program 2020*. Vyd. 1. Hradec Králové: Lesy České republiky, s.p. ISBN 978-80-86945-17-0

LESY ČESKÉ REPUBLIKY, s.p. Výroční zprávy. [online] ©2023 [cit. 2023-3-29]. Dostupné z: <https://lesy-cr.cz/wp-content/uploads/2022/06/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2021-Lesy-%C4%8CR.pdf>

MACHAR, Ivo. 2009. *Úvod do ekologie lesa a lesní pedagogiky pro učitele přírodopisu a environmentální výchovy*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2357-9

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE a TĚLOVÝCHOVY. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. ©2013-2023 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56005/>

NADACE DŘEVO PRO ŽIVOT. 2011. *Příručka lesního pedagoga (vybrané výukové projekty)*. Vyd. 1. Nadace dřevo pro život. ISBN neuvedeno

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů). In: *Evropský parlament*. Dostupný také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/pravoou/dokument?celex=32016R0679>

PALACKÁ, Alice. Jak se stát lesním pedagogem. *Lesnická práce*. 2018, 97(9), s. 58-60. ISSN 0322-9254

PALENČÁROVÁ, Jana a Karel ŠEBESTA. 2006. *Aktivní naslouchání při vyučování – Rozvíjení komunikačních dovedností na 1. stupni ZŠ*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-101-8

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. 1997. *Psychológia dieťaťa*. Vyd. 1. Bratislava: Sofa. ISBN 8085752336

RYBOVÁ, J., I. JUCHELKOVÁ, P. KLECH, V. JEŽKOVÁ, A. BINKOVÁ a T. KOTEN. 2016. *Hravá prvouka 3: člověk a jeho svět: pro 3. ročník ZŠ: v souladu s RVP ZV*. 2. vydání. Praha: Taktik. ISBN 978-80-7563-036-0.

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU A CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI VE VIMPERKU. 2003. *„Pojďme na to od lesa“ – Příručka ekologické výchovy a lesní pedagogiky*. Vyd. 1. Vimperk: Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti ve Vimperku. ISBN nevedeno

VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5

Zákon č. 89 ze dne 22.3.2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 33, s. 1026-1365. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 121 ze dne 12.5.2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 36, s. 1658-1685. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121/zneni-20230105>

Přílohy

Příloha 1: Certifikát lesního pedagoga

Příloha 2/1: Souhlas s pořizováním fotografií pro účely dokumentace a propagace

Příloha 2/2: Souhlas s pořizováním fotografií pro účely dokumentace a propagace

Příloha 3: Vzor letáku s nabídkou programu lesní pedagogiky

Příloha 4: Informace pro zákonné zástupce dětí, obsahující seznámení s vhodným oblečením, vybavením a jinými důležitými okolnostmi pro účast na programu

Příloha 5: Vzor dotazníku pro pedagogický doprovod

Příloha 1: Certifikát lesního pedagoga – základní kurz přední strana

Číslo : 13-02-454

OSVĚDČENÍ

o absolvování kurzu lesní pedagogiky

Osvědčujeme, že

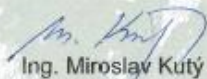
absolvoval/a ve dnech 18. 2. - 22. 2. 2013

základní

Seminář lesní pedagogiky pro lesníky

v rozsahu 40 hod. - obsah kurzu na zadní straně

Hranice dne 22. 2. 2013

Ing. Miroslav Kutý

Za Střední lesnickou školu v Hranicích

Ing. Alice Palacká

Za Sdružení lesních pedagogů ČR

Příloha 1: Certifikát lesního pedagoga – základní kurz zadní strana

Program kurzu lesní pedagogiky ve dnech 18. 2. - 22. 2. 2013 pořádaný Sdružením lesních pedagogů ČR na SLŠ Hranice

Obsah kurzu (40 hodin)

Historie vývoje lesní pedagogiky doma a v zahraničí, motivace a filozofie práce lesníků s veřejností	3 hod.
Základy psychologie a pedagogiky	9 hod.
Literatura pro práci s veřejností v lese, pomůcky lesního pedagoga a jejich praktické použití pro pedagogické aktivity v lese	5 hod.
Didaktika lesní pedagogiky	9 hod.
Metodika práce s přírodninami	5 hod.
Plánování a organizace pedagogických aktivit	3 hod.
Praktická realizace programů	4 hod.
Vyhodnocení výstupů - reflexe	2 hod.

SLŠ Hranice je součástí Trvalé vzdělávací základny Ministerstva zemědělství ČR a je pověřena pořádáním kurzů pro lesní pedagogy, tj. lektory zajišťující úkoly environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Viz. Pověření MZE ČR ze dne 14.3.2006, č.j. 8001/2008 - 15010.

Příloha 1: Certifikát lesního pedagoga – rozšiřující kurz přední strana

SDRUŽENÍ LESNÍCH
PEDAGOGŮ ČR

Hranice
Střední lesnická škola

Číslo : N-15-08-765

OSVĚDČENÍ

o absolvování Kurzu lesní pedagogiky
pořádaném v Hranicích ve dnech 24. 8. - 28. 8. 2015

Osvědčujeme, že pan/paní

absolvoval/a

seminář lesní pedagogiky

pro pokročilé v rozsahu 40. hodin - obsah na zadní straně tohoto listu

Hranice dne 28. 8. 2015

Ing. Miroslav Kutý

STŘEDNÍ LESNICKÁ ŠKOLA
Jelínkova 588
HRANICE

Ing. Alice Palacká

za Střední lesnickou školu v Hranicích za Sdružení lesních pedagogů ČR

Příloha 1: Certifikát lesního pedagoga – rozšiřující kurz zadní strana

**Program kurzu lesní pedagogiky ve dnech: 24. 8. – 28. 8. 2015
pořádaného Sdružením lesních pedagogů ČR na SLŠ Hranice**

Práce s klienty se specifickými potřebami	10 hod
Praktické ukázky specializovaných lesnických programů v lese a v učebně	16 hod
Motivace pro práci s klienty a evaluace	6 hod
Psychofyzický trénink	4 hod
Přímá praktická činnost	4 hod

SLŠ Hranice je součástí Trvalé vzdělávací základny Ministerstva zemědělství ČR a je pověřené pořádáním kurzů pro lesní pedagogy, tj. lektory zajišťující úkoly environmentálního vzdělávání výchovy a osvěty. Viz. Pověření MZE ČR ze dne 14.3.2006, č.j. 8001/2008 - 15010.

Příloha 2/1: **Souhlas s pořizováním fotografií pro účely dokumentace a propagace**

Souhlas se zpracováním osobních údajů správcem Lesy České republiky, s.p.

Já, níže podepsaný/á: _____ [doplňte], jako zákonný zástupce nezl.:

jméno a příjmení: _____ [doplňte]

datum narození: _____ [doplňte]

bydliště: _____ [doplňte]

uděluji tímto výslovný souhlas státnímu podniku Lesy České republiky, s.p., se sídlem Přemyslova 1106/19, Nový Hradec Králové, 500 08 Hradec Králové, IČO: 421 96 451, zapsanému v obchodním rejstříku vedeném u Krajského soudu v Hradci Králové pod sp. zn. AXII 540 (dále jako „LČR“),

aby jako správce osobních údajů **zpracovával o mém synovi/dceři následující osobní údaje: pořízení a užívání fotografií a obrazových záznamů** vzniklých v průběhu akce: _____ [doplňte název akce],

a to za **účelem** (těmito účely): **marketingová propagace LČR**, konkrétně zveřejnění pořízených fotografií a obrazových záznamů na webových stránkách LČR, na oficiálních profilech LČR v rámci sociálních sítí (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube) a v publikacích, na nichž se LČR podílí nebo v nichž se prezentuje.

Tento souhlas poskytuji LČR **na dobu 5 let** ode dne podpisu tohoto souhlasu nebo do písemného odvolání tohoto souhlasu.

Osobní údaje zpracovávané LČR na základě tohoto souhlasu nebudou předávány žádnému externímu zpracovateli ani příjemci. Tyto osobní údaje rovněž nebudou ze strany LČR předávány do třetí země nebo mezinárodní organizaci a nebudou použity k rozhodování čistě na bázi automatizovaného zpracování, ani profilování.

Tento souhlas se zpracováním osobních údajů LČR je činěn dobrovolně z vlastní vůle a při vědomí, že jej lze v souladu s právním řádem kdykoli odvolat, a to i bez udání důvodu. Odvoláním tohoto souhlasu však není dotčena zákonnost zpracování dotčených osobních údajů založená na tomto souhlasu před jeho odvoláním.

Byl/a jsem také poučen/a o tom, že právo na odvolání poskytnutého souhlasu a další související práva vyplývající z čl. 13 až 22 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů (tj. právo na přístup, opravu, výmaz, přenos nebo omezení zpracování osobních údajů) a z ust. § 84 a násl. Občanského zákoníku mohou uplatnit doručením odvolání souhlasu nebo příslušné žádosti v písemné formě na adresu: **Lesy České republiky, s.p., pověřenec pro ochranu osobních údajů, Přemyslova 1106/19, Nový Hradec Králové, 500 08 Hradec Králové**, nebo na e-mailovou adresu **gdpr@lesycr.cz**.

Vdne

.....

[podpis zákonného zástupce nezl. osoby vykonávající rodičovskou zodpovědnost]

Příloha 2/2: Souhlas s pořizováním fotografií pro účely dokumentace a propagace

SOUHLAS S POŘÍZENÍM A POUŽITÍM FOTOGRAFIÍ

Jméno, příjmení:

Datum narození:

V souladu s ustanovením § 12 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, uděluji a svým podpisem stvrzuji souhlas s pořizováním a používáním fotografií, na nichž je zachyceno mé dítě. Současně souhlasím se zveřejněním těchto fotografií pro propagační účely společnosti Lesy České republiky, s.p., včetně zveřejnění na internetu.

V dne

Podpis zákonného zástupce:

Příloha 3: Vzor letáku s nabídkou programu lesní pedagogiky

Lesní pedagogika

...o lese v lese

Programy vedené certifikovanými lesními pedagogy.

Co je lesní pedagogika?

- Předávání informací o lese zábavnou formou vyskolenými lesníky
- Poznávání lesa všemi smysly
- Environmentální výchova venku

Pro koho je lesní pedagogika určena?

- Všem, dětem a mládeži především

LESVČR

Lesní práva Svitavy
Lesní pedagog: René Kulhan
Tel.:
E-mail:

Co nabízíme?

- Zážitekové výukové programy
- Sestavení programu na míru v návaznosti na vyučovaná témata

Lesní pedagogika

...o lese v lese

LESVČR

Co je lesní pedagogika?

- Předávání informací o lese zábavnou formou vyskolenými lesníky
- Poznávání lesa všemi smysly
- Environmentální výchova venku

Co nabízíme?

- Zážitekové výukové programy pro MŠ a ZŠ
- Sestavení programu na míru v návaznosti na vyučovaná témata

Lesní práva Svitavy
Lesní pedagog: René Kulhan
Tel.:
E-mail:

Vlastní zkušenost

Různá témata

Certifikovaní lesní pedagogové

Vyzkoušejte lesní pedagogiku také

Přímo v terénu

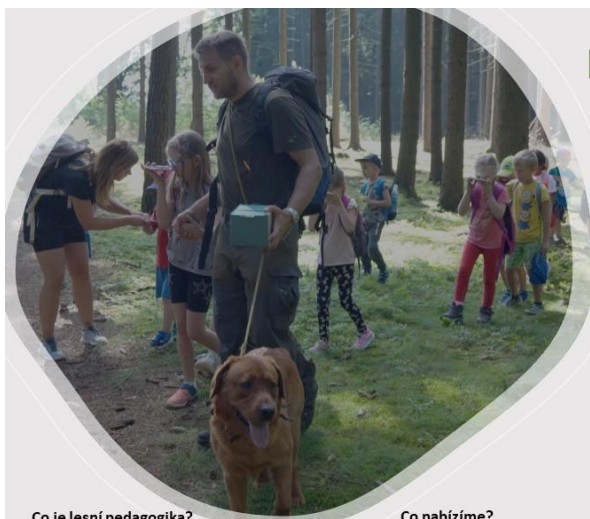
Vše je reálné

Lesní pedagogika

...o lese v lese

Co je lesní pedagogika?

- Předávání informací o lese zábavnou formou vyškolenými lesníky
- Poznávání lesa všemi smysly
- Environmentální výchova venku

Co nabízíme?

- Zážitekové výukové programy pro MŠ a ZŠ
- Sestavení programu na míru v návaznosti na vyučovaná témata

Příloha 4: Informace pro zákonné zástupce dětí, obsahující seznámení s vhodným oblečením, vybavením a jinými důležitými okolnostmi pro účast na programu

AKCE LESNÍ PEDAGOGIKY – DD.MM.2023

Vážení zákonní zástupci,

Vaše děti se zúčastní venkovního programu Lesní pedagogiky, v rámci kterého si prakticky vyzkouší, co se naučili ve škole. Budou pracovat ve skupinách prostřednictvím her a interaktivních aktivit. Program trvá minimálně 4 hodiny, koná se venku, v přírodě, v lese, kde jsou přirozené překážky. Je nutné počítat se změnami počasí. Děti je potřeba správně vybavit.

Doporučení pro zákonné zástupce na vhodnost oblečení a vybavení dětí na akci lesní pedagogiky:

- pevné boty, v případě mokra gumáky
- dlouhé kalhoty, dlouhý rukáv. Pozor!!! Může dojít ke znečištění oblečení!!!
- pláštěnka
- pokrývka hlavy
- pití, svačina

Akce se ruší pouze za výrazně nepříznivého počasí – silný vítr, bouřka, prudký déšť.

Na Vaše děti se v lese moc těší

René Kulhan, lesní pedagog

Tel.: 123 456 789

Zde odstříhnete a návratku odevzdejte vyučujícímu

NÁVRATKA na akci lesní pedagogiky DD.MM.2023

Souhlasím, aby se můj syn/dcera třída zúčastnil/a dne DD.MM.2023 akce lesní pedagogiky. Byl/a jsem seznámen/a s informacemi o venkovní aktivitě a s doporučením o vhodném oblečení a vybavení dítěte.

.....

Podpis zákonného zástupce

Příloha 5: Vzor dotazníku pro pedagogický doprovod

Dotazník Metodika – Odbornost

Název programu:

Ročník

Škola:

Jméno učitele / učitelky:

Datum:

Program vedl (a):

U každého bodu vyberte a zakroužkujte tvrzení, se kterým souhlasíte:

1. Výukový program:

- Navazoval na znalosti žáků
- Doplnňoval a rozšiřoval učivo o nové poznatky
- Opakoval a shrnoval učivo
- Nenavazoval, byl odtažitý od učiva
- Souvisel s praxí dětí a získané poznatky lze použít v běžném životě
- (doplňte)

2. Použité metody a formy byly

- Aktivizující
- Pouze verbální
- Motivační
- Praktické a názorné
- Nevhodné a nefunkční
- (doplňte)

3. Žákům bylo předloženo

- Příliš mnoho nových informací
- Přiměřené množství informací
- Téměř žádné informace

4. Na získané poznatky

- Lze navázat v další výuce ve škole
- Nelze navázat – nedají se použít

5. Program poskytoval prostor pro rozvoj tvořivých činností

- Intelektuálních
- Manuálních
- Žádných

6. Výukový program byl přínosem pro žáky

- Ano
- Ne
- Částečně

7. Výukový program byl přínosem pro Vás – pedagoga

- Ano
 - Metodicky
 - Nové přístupy
 - Aktivizující prvky
 - Nevšední motivace
- Ano – odborně
- Ne – metodicky
- Ne – odborně

8. Některé přístupy využijete v další výuce

- Ano
- Ne
- Částečně

9. Žáci při výukovém programu pracovali

- Se zvýšenou aktivitou
- Normálně jako při školní výuce
- S malým úsilím, nudili se

10. Výukový program byl

- Zbytečně dlouhý
- Přiměřený
- Příliš krátký

11. Ve výukovém programu bylo použito

- Málo pomůcek
- Přiměřeně
- Zbytečně mnoho

12. Program byl veden

- Metodicky a odborně správně
- S některými chybami – jakými (doplňte)
- Metodicky i odborně nesprávně

13. V programu Vám chybělo

- (doplňte)

14. Výukový program Vaše očekávání

- Splnil
- Nesplnil
- Převýšil

15. Výukového programu jste se zúčastnil (a)

- Poprvé
- Více jak 1 x
- Více jak 3 x

16. Vaše další připomínky, doporučení, náměty